

them. In this case, in order to ensure effective achievement of educational objectives, one may need to conduct additional research aimed at further specification of approaches that would combine the use of distance learning technologies with in-class work and, hence, meet the educational needs of a heterogeneous in ability and motivation group of students.

Key words: Educational process, distance learning, distance technologies, full-time education, distance learning, classroom training, self-study, digital resources.

УДК 378.147:811

Л. В. Бондар

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто лінгводидактичні засади оволодіння професійно спрямованим монологічним мовленням студентами технічних спеціальностей як об'єктивний фактор впливу на ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх інженерів. Проаналізовано мовні особливості франкомовного монологу-аргументації за змістом, формою та функцією. З'ясовано, що їх урахування впливає на успішність процесу навчання професійно спрямованого монологічного мовлення майбутніх фахівців технічної галузі. Доведено, що ефективне досягнення комунікативно-прагматичної мети, яка реалізується за допомогою монологу-аргументації, залежить від мовних засобів, риторичних стратегій, використаних під час продукування монологу. Успішність оволодіння франкомовним мовленням визначається також індивідуальними особливостями студента, оскільки поняття дискурсу включає когнітивні та соціально-психологічні параметри мовця. Аналіз лінгвістичних особливостей франкомовного монологу-аргументації дозволяє виділити потенційну внутрішньомовну та міжмовну інтерференцію, подолання якої є передумовою підвищення ефективності відповідного навчання.

Ключові слова: аргументативний дискурс, комунікативне завдання, комунікативний намір, лінгводидактичні засади, монолог-аргументація, професійно спрямоване монологічне мовлення, студенти технічних спеціальностей, французька мова професійного спрямування.

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків України з франкомовним світом у галузі науки та техніки обумовлюють зростання значущості володіння фахівцями технічних спеціальностей французькою мовою професійного спрямування. В умовах інформатизації суспільства, яка сприяє прискоренню науково-технічного прогресу та реалізації комплексу завдань, що стоять перед державою, соціальним замовленням є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних користуватися іноземною мовою як засобом спілкування в діалозі культур сучасного світу, вирішуючи низку питань складних фізичних, технічних, економічних і

соціальних систем. Відтак, навчання майбутніх інженерів усного французького професійно спрямованого монологічного мовлення та монологу-аргументації зокрема, є важливим компонентом їхньої професійної іншомовної підготовки.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема навчання усного мовлення була в центрі уваги таких науковців, як Н. Ф. Бориско, Л. В. Гайдукова, А. В. Галушкін, Н. І. Гез, В. І. Кунін та ін.; у низці робіт досліджено питання формування вмінь іншомовного говоріння в немовному вищому навчальному закладі, про що свідчать роботи вчених Ю. С. Авсюкевич, О. П. Биконя, Н. Л. Драб, Г. В. Кравчук, Л. Я. Личко, Ю. В. Лопатіної, Є. А. Насонової, І. А. Плужнік; висвітлено окремі аспекти різних дискурсів, у тому числі усного аргументативного дискурсу дослідниками А. Д. Беловою, Є. В. Бесєдіною, Л. Г. Васильєвим, П. М. Леонтьєвим. Незважаючи на низку наукових праць, присвячених навчанню професійно спрямованого монологічного мовлення, дотепер не існує досліджень специфіки формування вмінь французького професійно спрямованого монологу-аргументації майбутніх фахівців технічної галузі.

Ефективність навчання іншомовного мовлення визначається сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів. До об'єктивних факторів, що впливають на процес навчання професійно спрямованого монологічного мовлення можна віднести лінгводидактичні особливості даного виду мовленнєвої діяльності. У якості суб'єктивних факторів виступають індивідуальні психокогнітивні особливості студентів, які впливають на характер оволодіння та функціонування французького професійно орієнтованого монологічного мовлення. Враховуючи вимоги, що висувуються суспільством і професійними стандартами до кваліфікованих спеціалістів технічного профілю, постає питання оптимізації процесу навчання професійно спрямованого іншомовного мовлення майбутніх інженерів.

Метою статті є визначення лінгводидактичних засад навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей як об'єктивного фактору впливу на характер оволодіння ними іншомовним мовленням, необхідним засобом вирішення їхніх фахових комунікативних завдань.

Виклад основного матеріалу. Усне підготовлене монологічне мовлення за своєю структурою є перехідним між усним та писемним та більш наближеним до останнього, ніж до усного діалогічного, особливо стосовно професійно спрямованого монологічного мовлення, яке є більш

складною формою мовленнєвої діяльності. Воно не розраховане на словесну реакцію, порівняно з діалогічним, яке завжди підтримане. Монологічне мовлення орієнтоване на контактування з адресатом, тому в усному монолозі важливим є не тільки зміст повідомлення, але й процедурний аспект. Оскільки бездоганне повідомлення може не досягти своєї комунікативно-прагматичної мети, якщо воно не зорієнтоване на слухачів, зорієнтованість мовлення, відіграючи важливу роль у процесі навчання, тісно пов'язане з його зв'язністю, яка розглядається як адекватність вербального оформлення думки з погляду її зрозумілості для реципієнта [4; 5; 6]. Отже, зв'язне мовлення – мовлення, яке відображає в лінгвістичному плані всі суттєві зв'язки свого предметного змісту [2]. Монологічне мовлення – досить розгорнуте висловлювання однієї людини, що складається з фраз, між якими існують мовленнєві та логічні зв'язки, воно відображає певні психо- та лінгвокогнітивні параметри мовця. Усне мовлення вважається ситуативним, писемне – контекстуальним, але монологічне висловлювання розглядається як контекстуальне за своєю природою, а не ситуативне. В. Л. Скалкін [3, 19] доходить висновку, що неможливо протиставляти контекстуальність ситуативності, оскільки форма та зміст монологу залежать від комунікативної ситуації, в якій воно очікується. Конкретна ситуація спілкування може: спонукати співрозмовника до висловлювання за темою, що виникла під час бесіди; визначити комунікативну мету виступу; обумовити певну мовну форму в залежності від звертання до конкретної особи. Отже, зміст монологічного висловлювання відображає ситуацію спілкування, тому, на думку науковця, можливо говорити про ступінь ситуативності, яка властива монологічному мовленню. Питання контекстуальності/ситуативності усного мовлення розглядається також з точки зору виду мовлення монологічного/діалогічного та підготовленості/непідготовленості монологу. Сучасні зарубіжні дослідники [4; 5; 6] та ін. при розгляді лінгвокогнітивних процесів, які відбуваються під час продукування монологічного висловлювання, використовують категорію дискурсу як комунікативного явища в його динамічному розвитку, що є інтеракцією між адресантом і адресатом, спрямованою на здійснення когнітивного, прагматичного, емоційного впливу на адресата, цілеспрямованим мовленням у соціально детермінованій ситуації. Дискурс у сучасних вітчизняних дослідженнях формулюється, за визначенням Н. Д. Арутюнової [1, 137], як мовлення, занурене в життя. Поняття дискурсу не обмежується рамками конкретного висловлювання, включаючи

когнітивні та соціально-психологічні параметри мовця, адресата, наміри тощо. Таким чином, монологічний дискурс постає як мисленнєво-комунікативна мовленнєва діяльність мовця в широкому контексті, зафіксована монологічним усним текстом.

За класифікацією, яку зустрічаємо в роботах французьких дослідників [4; 5; 6], існують такі типи дискурсів у межах усних монологічних висловлювань: аргументативний, пояснювальний, умоглядний, інформативний, розповідний, описовий, закликальний, наказовий, споглядальний, ігровий, консультувальний.

Найчастіше згадані вище типи, в основі класифікації яких знаходиться комунікативний намір, зводять до п'яти різновидів монологічних висловлювань: розповідного *narratif*, описового *descriptif*, пояснювального *explicatif*, аргументативного *argumentatif* та інструктивного *injonctif*.

Розглянемо характеристики французького професійно спрямованого монологу-аргументації з точки зору трьох вимірів: за формою (логіко-структурна цілісність), змістом (змістово-сміслова цілісність) та функцією (функціонально-комунікативна цілісність). Ефективне досягнення комунікативної мети, яка реалізується за допомогою монологу-аргументації, залежить від мовних засобів, риторичних стратегій, використаних під час продукування монологічного висловлювання, індивідуальних психо- та лінгвокогнітивних особливостей студента, оскільки поняття дискурсу включає когнітивні та соціально-психологічні параметри мовця.

Логіко-структурна цілісність реалізується в логіко-структурній організованості та зв'язності. Традиційно виділяють три частини монологу-міркування як композиційно-мовленнєвої форми [5], яка знаходиться в основі монологу-аргументації. Згідно з принципом послідовного введення інформації, виявлення тематичної прогресії дискурсу – його тематичної структури – сприяє встановленню контексту та цілісності повідомлення. Відповідно до теорії актуального членування речення, вихідна інформація є темою, а нова – ремою. Розрізняють два види тематичної прогресії – лінійну та прогресію з константною темою. Визначимо зміст структурних частин монологу відповідно до специфіки висловлювань інженерів.

Отже, структура монологу-аргументації, як вид монологу пояснювального типу, містить три головних компоненти. 1. Вступ (повідомлення теми, визначення проблеми). 2. Головна частина: теза, аргументи й приклади (вирішення проблеми). 2.1. Теза – ідея, яка захищається мовцем та протиставляється антитезі, що може бути

представлена експліцитно (повідомляється на початку висловлювання) чи імпліцитно (виражається за допомогою сукупності висловлених аргументів). 2.2. Для пояснення та обґрунтування тези мовець розгортає систему доказів, використовуючи аргументи, які висувуються для її підтвердження та переконання слухача. Кожен головний аргумент може супроводжуватися додатковими, які уточнюють пояснення. 2.3. Приклади допомагають наочно пред'явити тезу чи аргумент тези, на відміну від аргументу, який окреслює в загальному вигляді питання, приклад презентує конкретний випадок та ілюструє доречність аргументу в його прикладному аспекті; якщо він наводиться після аргументу, мова йде про ілюстративний приклад, він вводиться виразами: *par exemple, ainsi, tel que, comme en témoigne...*, цитується до аргументу – аргументативний приклад. 3. Висновки (підведення підсумків, узагальнення викладеного вище).

Аргументи та приклади, які вживаються у французькому монолозі-аргументації фахівців технічної галузі можуть бути класифіковані таким чином:

1. Аргументи: а) *L'argument par la cause*: аргумент ґрунтується на з'ясуванні причин(и) певного явища: *Nous pouvons prétendre que la transmission de données est asynchrone car les informations sont transmises par caractère dans les trames de 9 à 11 bits de données, 1 bit de parité éventuellement et 1 à 2 bits de stop*; б) *L'argument par la conséquence*: базується на результатах наслідку певного явища для виявлення його позитивних/негативних характеристик: *Il ne faut pas augmenter l'effort pour le moteur parce qu'il peut se bloquer et risque d'être détruit car l'énergie électrique est transformée entièrement en chaleur*; в) *L'argument par la comparaison*: слугує для встановлення паралелі між двома ситуаціями з метою вивчення їх спільних сторін як передумови їх розгляду під тотожним кутом зору: *Les physiciens et techniciens sont indemnisés. Pourquoi n'en serait-il pas de même pour les programmeurs qui ont des problèmes?*; г) *L'argument d'autorité*: в основі аргументу знаходиться посилання на авторитетну особу/джерело інформації: *Alors, il est à croire que cela peut poser un problème lorsque l'on veut définir une activité commerciale en France étant donné que les TLD génériques sont définis au même niveau, comme l'atteste l'AFNIC (Association française pour le nommage Internet en coopération) qui gère une base de données relative à la zone .fr.*; д) *L'argument par les valeurs*: ґрунтується на зверненні до цінностей суспільства: *Ce n'est pas la Terre qui sera menacée mais la civilisation: les nitrates de nos nappes phréatiques, la pollution de l'air et la fonte annoncée de la calotte glaciaire nous préoccupent-ils?*; е) *L'argument par l'exemple*: використання свідчень, подій, прикладів для демонстрації тези в її прикладному аспекті.

2. Приклади: а) *exemple statistique/théorique*: статистичні, підтверджені дані, аксіоми, теореми, які надають наукову обґрунтованість професійно спрямованому монологу-аргументації; б) *personnel*: приклад, пов'язаний з особистим досвідом, є прямим свідченням, але не може слугувати основою виведення певної закономірності; в) *historique*: його достовірність впливає з того, що він є перевіреним та проаналізованим явищем; г) *anecdote*: факт із життя, який підкреслює зв'язок тези з реальністю, може містити гумористичний нюанс; д) *littéraire*: посилання на літературне джерело, яке може бути також метафоричною підтримкою розвитку аргументу.

Отже, внутрішня структура висловлювання відображає хід мовленнєвого акту, який є організованим певним чином, та містить елементи, що позначають початок мовлення – (вступ) *introduction*, його продовження/припинення, внутрішнє членування повідомлення, включення різних уточнень та пояснень – основну частину *développement*, що закінчується певним висновком – *conclusion*.

Перша частина *introduction* може бути побудована таким чином: імпліцитне введення предмету висловлювання: без оголошення теми/тези мовець привертає увагу слухачів, наприклад, за допомогою питання, яке має опосередковане відношення до теми «*Sujet amené*»: *Saviez-vous que dans l'industrie alimentaire on utilise 35% de récipients en aluminium qui réagit avec l'acide chlorhydrique?*; тема може називатися після повідомлення тези (за, проти чи змішаний тип тези) «*Sujet posé*»: *L'information numérique dont personne ne s'occupe meurt au bout de quelques années (thèse). Dans les faits, la conservation numérique de l'information se heurte à de nombreuses difficultés de nature diverse, mais il faut se concentrer sur la principale d'entre elles: la longévité des supports d'information eux-mêmes (sujet posé)*; пред'явлення структури майбутнього висловлювання: які аргументи будуть застосовані для захисту певної концепції та переконання адресатів у її істинності «*Sujet divisé*»: *D'abord je montrerai les conséquences de la situation actuelle des réacteurs nucléaires → premier argument → puis j'expliquerai comment les éviter → deuxième argument*. Друга частина *développement* може бути вираженою одним реченням для введення одного аспекту, проблеми, які будуть розглядатися (*l'aspect traité*), представляти аргумент у його зв'язку з певним аспектом, супроводжуючись уведенням фактів, наприклад, цифрових даних (*l'argument en lien avec cet aspect*); може бути пред'явлений контраргумент (*l'énoncé du contre-argument*), який необхідно спростувати, доводячи його хибність (*la réfutation, l'attaque de la crédibilité*

du contre-argument); частковий висновок: одне речення узагальнює головні елементи висловлювання (*rappel des éléments essentiels*). У третій частині *conclusion* підводять підсумки, звертаються до тези, викладеної на початку висловлювання, резюмуючи обґрунтованість усіх названих вище аргументів (*retour sur la thèse de départ*). Висновок може завершуватися висловленням думки, яка підтверджує всю попередню аргументацію, залишаючи відкритим певні питання та спонукаючи реципієнта до міркування, що може стати передумовою подальших дебатів (*ouverture*).

Засобами реалізації інформативності та тематичності, тобто змістової сторони монологу-аргументації виступають слова трьох лексичних прошарків [3; 4]: стилістично-нейтральні, наприклад, дієслова вираження думки: *assurer, affirmer, certifier/penser, croire, douter, supposer, souhaiter, espérer*; сталі вирази: *à coup sûr, sans aucun doute...//selon toute vraisemblance, à ce qu'on dit, je ne sais quel*; слова загальнонаукового характеру, які включають терміни, присутні в мові багатьох технічних спеціальностей: *m modèle, f déformation, m réservoir, amplifier, intégrer, transmettre* та вузькоспеціалізована лексика – професійні терміни та їх похідні, пов'язані з певним фахом: *f fibre optique, m mur coupe-feu, m deutéron, m radio-isotopes, m tore de ferrite, m synchrocyclotron, m protocole de routage, f trame*.

Функціонально-комунікативна цілісність професійно спрямованого монологу-аргументації складається з інтенціональності, ситуативності та модальності. Інтенціональність передбачає реалізацію комунікативних намірів майбутніх інженерів. Під ситуативністю розуміють урахування різних факторів під час продукування монологу: слухачів, місця, умов середовища. До категорій, які відтворюють специфічні положення мовця відносять: локалізацію мовлення; модальність; оцінку; емотивність, що відображає почуття, які виникають у нього; дистантність – ступінь зацікавленості адресанта в тому, що він повідомляє; спрямованість на адресата. У висловлюванні можуть бути представлені елементи, що передають емоційний стан продуцента, його намагання привернути увагу до певних елементів, дати свою оцінку. Отже, в даній категорії розрізняють два аспекти: емоційний (*affectif*) та оціночний (*évaluatif*).

Висновки. Викладене вище дозволяє узагальнити лінгвістичні особливості професійно спрямованого монологу-аргументації, які можуть бути окреслені з точки зору трьох аспектів: за формою, змістом та функцією. Внутрішня структура монологу, що забезпечує логіко-структурну цілісність, відображаючи хід мовленнєвого акту, містить такі елементи, як

вступ, головна частина та висновки й залежить від способу міркування (дедуктивного/індуктивного, концесивного, критичного, силогічного, міркування за аналогією та від протилежного), який визначає, у свою чергу, модель аргументації. У якості засобів реалізації змістового аспекту монологу можна виділити слова трьох лексичних рівнів: стилістично-нейтральні, слова загальнонаукового характеру та вузькоспеціалізовану лексику. Названі аспекти сприяють реалізації функціонально-комунікативної цілісності професійно спрямованого монологу-аргументації, яка передбачає виконання комунікативних намірів майбутніх інженерів – переконання співрозмовника в істинності/хибності певного судження, пов'язаного з фаховою тематикою. Таким чином, визначення лінгводидактичних засад навчання монологу-аргументації є передумовою ефективного оволодіння професійно спрямованим монологічним мовленням студентами технічних спеціальностей як компонентом їхньої іншомовної професійної підготовки. Перспективи подальших досліджень питання оптимізації процесу формування компетентності в професійно спрямованому монологічному мовленні майбутніх інженерів вбачаємо в аналізі суб'єктивних чинників впливу на ефективність відповідного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Большая Советская энциклопедия, 1990. – С. 136–139.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2001. – 720 с.
3. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию (на материале английского языка) / В. Л. Скалкин. – К. : Рад. школа, 1983. – 118 с.
4. Maingueneau D. Analyser des textes de communication / D. Maingueneau. – Paris : Armand Colin, 2007. – 209 p.
5. Maingueneau D. L'énonciation en linguistique française / D. Maingueneau. – Paris : Hachette, 2007. – 155 p.
6. Martin J.-R. Comment prendre la parole en public / J.-R. Martin. – Paris : Demos, 2000. – 202 p.

РЕЗЮМЕ

Бондарь Л. В. Лингводидактические основы обучения профессионально направленной монологической речи студентов технических специальностей.

В статье рассмотрены лингводидактические основы овладения профессионально направленной монологической речью студентами технических специальностей как объективный фактор влияния на эффективность формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих инженеров. Проанализированы языковые особенности франкоязычного монолога-аргументации по содержанию, форме и функции. Установлено, что их учет влияет на успешность процесса обучения профессионально направленной монологической речи будущих специалистов технической сферы. Доказано, что эффективное достижение

коммуникативно-прагматической цели, которая реализуется посредством монолога-аргументации, зависит от языковых средств, риторических стратегий, использованных для построения монолога. Успешность овладения франкоязычной речью определяется также индивидуальными особенностями студента, поскольку понятие дискурса включает когнитивные и социально-психологические параметры говорящего. Анализ лингвистических особенностей франкоязычного монолога-аргументации позволяет выделить потенциальную внутриязыковую и межъязыковую интерференцию, преодоление которой является предпосылкой повышения эффективности соответствующего обучения.

Ключевые слова: аргументативный дискурс, коммуникативная задача, коммуникативное намерение, лингводидактические основы, монолог- аргументация, профессионально направленная монологическая речь, студенты технических специальностей, французский язык для профессионального общения.

SUMMARY

Bondar L. Linguodidactic Foundations of Teaching Professionally Oriented Monologue Speech to Technical Specialties Students.

The article is devoted to the linguodidactic foundations of teaching French professionally oriented monologue speech to technical specialties students as an objective factor of influence on the efficiency of foreign language communicative competence formation of future engineers. The linguistic particularities of the French monologue-argumentation on the content, form and function have been analyzed. Their definition can contribute to the strategic competence formation by future specialists of technical sphere and optimizing the professionally oriented monologue speech learning process. Its important to take into consideration these factors because they have the influence on mastering French professionally oriented monologue-argumentation effectiveness. It was determined that the internal structure of monologue-argumentation contains elements, such as introduction, main part and conclusion, it depends on logical reasoning and determines an argument model. Argumentation includes the art and science of debate, dialogue, conversation, and persuasion. It studies rules of inference, logic, and procedural rules. It was determined that an argument has an internal structure, comprising the following: a set of assumptions or premises, a method of reasoning or deduction and a conclusion or point. An argument must have at least two premises and one conclusion. Often classical logic is used as the method of reasoning so that the conclusion follows logically from the assumptions or support. Model of argumentation has the influence on the choice of argumentative strategy. Rhetorical strategies are the efforts made by a speaker to persuade or inform listeners. Rhetorical strategies are employed by speakers and can express the different ways to persuade their audience. Before deciding which rhetorical strategy to use in any specific situation, a speaker needs to consider a few questions to determine the strategy.

Three levels of French professionally oriented monologue-argumentaion vocabulary have been specified. On the basis of scientific literature theoretical backgrounds of teaching future engineers professionally oriented monologue-argumentation have been analyzed: the current state of teaching technical specialties students monologue speech has been determined and linguistic features of French professionally oriented monologue-argumentation have been specified. It was determined that process of professionally oriented language learning is associated with psycho- and linguocognitive peculiarities specific for future engineers which are reflected in information transmission structures, their perception, treatment re/production dominance modes. These peculiarities resulting from different factors are reflected in learning strategies and have the influence on mastering French

professionally oriented monologue-argumentation effectiveness. Methodological recommendations for teaching technical specialties students French professionally oriented monologue-argumentation have been developed.

Key words: *argumentative discourse, communicative task, communicative intention, linguodidactic foundations, monologue-argumentation, French professionally oriented monologue speech, technical specialties students, French for specific purposes.*